

”Makten att begära” och ”tvånget att försaka”. Om poesi, klimatkris och lyhörd läsning i Mats Söderlunds *Ättlingarna*

av Anna Salomonsson

Inledning

”Möt ett berg, en älv, en skogsdunge och känn lukten av dess andedräkt. Det är människan i dig som tas i anspråk bortom klättrandet i busstidtabeller.” (Söderlund 2023: 300) Denna uppmaning återfinns i Mats Söderlunds essäsamling *Härlig är jorden. Om fjällen, vädret och allt det som ännu inte gått förlorat* (2022) och belyser å ena sidan människans känsla av djup samhörighet med naturen, å andra sidan hennes tillstånd i det moderna, effektiviserade nutidssamhället. I förlängningen uttrycker citatet, i likhet med flera av Söderlunds senare texter, den ekocentriska hållningen att människan bör leva i jämbördig samexistens med allt mer-än-mänskligt i sin omgivning. Förutom essäsamlingen har Söderlund på senare tid utkommit med diktsamlingen *Eskatos. Tystnaden tillhör inte oss* (2023) och några år dessförinnan ungdomstrilogin *Ättlingarna* (2018–2020). Fastän de tre titlarna delvis vänder sig till olika läsekretsar kan samtliga tolkas som en kärleksbetygelse till den jord och den natur vi alla är en del av. Den sistnämnda titeln, *Ättlingarna*, är den text som den här studien utgår ifrån.

Som Sofia Ahlberg framhållit i *Teaching Literature in Times of Crisis* (2021) ställer vår tid av klimatförändringar och andra samhällsutmaningar särskilda krav på lärare att stärka ungas beredskap att leva i en oförutsägbar värld (Ahlberg 2021:13). Undervisning och ökad kunskap om klimatförändringar har visat sig bidra till att ungdomar upplever ett ökat hopp om att kunna påverka sin framtid (Lundholm 2019:1430, Ahlberg 2021:13). I sammanhanget kan litteraturläsning fylla en viktig funktion då skönlitterära berättelser och andra kulturupplevelser alltid på ett eller annat sätt relaterar till sin omvärld (Lee Lewis 2012: 178, Löwe & Nilsson Skåve 2020: 9f.). Ett led i detta är att erbjuda elever språkliga verktyg som kan åskådliggöra olika hållningar i klimatfrågan. Här kan grundläggande begrepp som *antropocentrism* och *ekocentrism* vara till hjälp i en litteraturundervisning om värdegrundsfrågor som i förlängningen ska bidra till ökad förståelse för relationen mellan människan och hennes omgivning, mellan det mänskliga och det mer-än-mänskliga. Söderlunds ungdomstrilogi är ett exempel på litteratur som med fördel kan användas i det syftet. Skillnaderna är förstås många mellan *Ättlingarnas* fiktiva värld och vår verkliga men inte desto mindre kan skildringen av de unga huvudkaraktärernas tillvaro, präglad av

identitetssökande såväl som krigskonflikter och klimatförändringar, vara igenkännbara för vår tids unga läsare.

Den här studien undersöker hur *Ättlingarna* ger uttryck för en ekocentrisk syn på världen och hur detta förmedlas på flera textuella nivåer, tematiskt såväl som berättartekniskt och stilistiskt. Särskilt undersöks hur romanseriens poetiska och mytologiska referenser harmonierar med berättelsens ekocentriska hållning och vidare hur dessa inslag kan öppna upp för tolkningar som pekar i riktning mot den unga läsarens egen samtid.

Närmast ges en kort beskrivning av romanserien, varefter studiens teoretiska ekokritiska ansats följer där främst en lyhörd, ekopoetiskt inspirerad läsart diskuteras. Vidare behandlar analysen hur naturens agens gestaltas samt hur de poetiska och mytologiska referenserna kan bidra till helhetsförståelsen av romanserien. Avslutningsvis diskuteras romanseriens tilltal ur ett mer övergripande och didaktiskt perspektiv.

Trilogin består av *Hotet* (2018), *Kampen* (2018) och *Flykten* (2020) och skildrar ett fiktivt framtida Sverige som har drabbats av en klimatkollaps med extremväder som översvämningar oförutsägbara temperaturskiften som följd. De nya omständigheterna har vänt upp och ner på tidigare förgivettagna maktordningar och de norra delarna av Sverige, runt Skellefteälvens dalgång, är den maktregion där stora delar av berättelsen utspelar sig. Romanserien kretsar runt de tre syskonen Jenny, David och Wilma som i tonåren erfar att de tillhör folkslaget olus, vilket inte skiljer sig utseendemässigt från människosläktet men avviker genom sina överlägsna fysiska och mentala förmågor. Efter att ha lämnat sin hemplanet för tusentals år sedan, har olus levt i någorlunda fredlig samexistens med människorna utan att avslöjas, allt medan de gett upphov till myter och sägner i människors folktro. Ett annat folkslag i berättelsen är det mytiska nunam, som i tyst lojalitet tycks hjälpa protagonisterna i deras kamp mot dem som vill ta makt över världen och dess naturtillgångar.

Ättlingarna är en mångbottnad klimatdystopisk berättelse med inslag av såväl fornnordisk mytologi som poesi och platoniskt tankegods.¹ Förutom att ha beskrivits som en dystopi kan romanserien även relateras till genrer som fantasy, science fiction, spänningsfiktion och bildningsroman (Nygqvist 2023: 159f.), vilket illustrerar den genrehybriditet som ofta förekommer i samtida klimatfiktion (Goodbody & Johns-Putra, 2019: 1f., 10).² I *Ättlingarna* spelar som sagt även de poetiska inslagen en betydande roll för hela berättarstrukturen, vilket i det följande kommer att diskuteras närmare.

---

¹ I en tidigare studie har jag mer ingående studerat vattentematiken i trilogins första del, *Hotet* (2018) utifrån ett ekokritiskt perspektiv, och även kort diskuterat dess ungdomsdystopiska genredrag (se Salomonsson 2020).

² En sådan genrepluralism, dvs. en kombination av valda drag från olika genrer, kan förklaras av strävan efter att gestalta en komplicerad, global klimatkris (se Goodbody & Johns-Putra 2019: 1f. 10).

Lyhörd läsning

Flera ekokritiska litteraturvetare har framhållit värdet av att ekokritiska litteraturanalyser inte endast fokuserar på tematik utan även beaktar andra, mer textinterna, aspekter (se bl. a. Morton 2010, Degerman 2018). En nyanserad textnära analys av textens form och estetik kan potentiellt framvisa fördjupade förbindelser mellan den skönlitterära texten som sådan och världen utanför den. En hållning som bör eftersträvas av den ekokritiska läsaren är, som Camilla Brudin Borg et al. har uttryckt det, den att vilja förstå och söka utveckla ett "uppmärksamt lyssnande och ett förnyat seende som överskrider antropocentriskt grundade förgivettaganden och begränsningar som den *antropocentriska blicken* skapat" (Brudin Borg et al. 2022:13). Detta anknyter till Timothy Mortons resonemang om den "ekologiska tankegången"; medvetenheten om att alla varelser existerar i ett sammanhang av tilltrasslade och oöverskådliga relationer och att alla organiska och materiella entiteter i någon mening *är* dessa relationer (Morton 2010: 38). Synsättet står i kontrast till den antropocentriska maktordning som lett till att människan som art kommit att påverka hela jordens ekosystem i grunden och därför gett namn åt den geologiska perioden *antropocen* (Sörlin 2017).

Som en del i studiens ekokritiska metodologiska anslag antas ibland även ett slags planetärt perspektiv så till vida att utzoomningar görs i tolkningen av skildrade händelser på jorden (Billing 2022: 23ff.). När en berättelses tids- och rumsskalor överskrider den mänskliga erfarenhetens horisont gör utzoomningen det möjligt att synliggöra alternativa, mer överblickande mönster, exempelvis i form av det antropocena (Billing 2022: 32f). Förutom detta slags utzoomningar i fokalisering och berättarperspektiv innehåller Söderlunds romanserie även det motsatta i form av inzoomningar. Det kan röra sig om specifika detaljer i den miljö som skildras men också gestaltningar av individers nyanserade förmågor av världen omkring sig, bland annat i hänvisningarna till poesi och mytologi. Att söka frilägga mer indirekta betydelselager rimmar med Mortons uppmaning att i ekokritiska studier synliggöra mer än ytligt tematiska textmönster (Morton 2010). För att som läsare upptäcka dessa nyanser krävs en skärpt blick och en särskild lyhördhet (Brudin Borg et al 2021: 13, Degerman 2018: 43).

Då Söderlunds trilogi genomsyrs av ett slags poetisk struktur, finner jag skäl till att i min analys pröva ett ekopoetiskt angreppssätt, detta fastän den berättelse som studeras är skriven på prosa. Det poetiska framträder på flera textnivåer. Till att börja med kan nämnas att Söderlund, som även är poet, i trilogin ofta använder en poetiskt laddad prosa. Som Pär-Yngve Andersson har visat kan det poetiska språket i en roman ha en expanderande funktion i relation till berättelsens grundtematik, så att den textbundna skildringen och dess karaktärer verkar uppgå i en större, allomfattande helhet (Andersson 2003: 318), något som är i samklang med den ekologiska tankegången om

alltings ömsesidiga samspel (Morton 2010: 8)³. Vidare löper det poetiska som ett tematiskt stråk i själva diegesen, textens värld, efter det att de unga karaktärernas intresse för poesi växer i samband med att de fått i skoluppgift att recitera en dikt. I berättelsen förekommer dikter av Erik Johan Stagnelius, Karin Boye och Edith Södergran som alla spelar en väsentlig roll för helhetsförståelsen av hela trilogin. Dessutom ges såväl läsandet som skrivandet av poesi viktigt utrymme i berättelsen och relateras i olika mån till såväl protagonisternas identitetsutveckling som berättelsens ekocentriska hållning i stort. Därutöver belyser romanserien poesin som konstform på ett metatextuellt plan och då särskilt poesins potentiella betydelse för ungas bildning och utveckling. Som Malin Löf Nyqvist framhållit gör poesins och filosofins tematiskt framskjutna plats i *Ättlingarna* att trilogin kan läsas som en form av bildningsroman (Löf Nyqvist 2023: 165).

Ekopoesi är ett tämligen nytt och svårfångat begrepp som utgör en del av det ekokritiska forskningsfältet. I likhet med äldre tiders naturlyrik utgår ekopoetin ofta från en specifik plats, men en viktig skillnad är att den ekopoetiska texten av vår tid i högre grad är modernistiskt präglad, inte minst när det gäller diktjagets position i förhållande till det skrivna (Degerman 2018: 22). Enligt Peter Degerman kan ekopoetin förstås som ”ett inlägg i ett pågående samtal” och med ”en författarposition i aktiv dialog med frågor om miljökrisen” (Degerman 2018: 17). Kännetecknande är att det poetiska subjektet träder tillbaka till förmån för en agens bortom människans kontroll, och ger uttryck för en relationell världssyn där människokroppen endast är en del av ett större ekosystem (Degerman 2018: 19, 22). Ekopoetin kan enligt Degerman sägas existera i spänningsfältet mellan estetik och aktivism genom att det poetiska språket kan gestalta det så viktiga samröret mellan natur och kultur, då- och nutid, det specifika och det universella (Degerman 2018: 43). Eftersom ekopoetisk läsning handlar om att vara mottaglig för nyanser som uttrycker detta kan därför det skönlitterära språkets etiska och didaktiska tilltal vara något som bör tas tillvara i samband med litteraturundervisning som tematiserar miljö- och klimatfrågor (Ahlberg 2021:15). Att uppmärksamma denna parallellitet mellan poesi och natur är något som *Ättlingarna* inbjuder till.

Platsens minnen och naturens agens

Söderlunds romanserie utspelar sig till stora delar i den västerbottniska fjällvärlden och Skellefteälvens dalgång nedåt kusten, en region som historiskt har betraktats som perifer och vars naturresurser systematiskt har exploaterats av aktörer söderifrån. Minnen och händelser knutna till specifika platser i naturen skrivs fram, och genomgående kännetecknas miljöbeskrivningarna av att platsen tillskrivs en självständig agens. Så är fallet när

---

³ Mortons begrepp ”ecological thought” översätts här med ”den ekologiska tankegången” i överensstämmelse med Peter Degermans användning av begreppet (se Degerman 2018: 31f.).

protagonisten Jenny tidigt i berättelsen upplever den övernattningsplats på fjället där hon och fadern stannat till. Hon förhåller sig till platsen som om den vore ett subjekt: "Hon kände platsen växa sig in i henne, som att den talade till henne med alla sina dofter och ljud" (H: 19). Likaså tillskrivs älven och bergen en egen agens av såväl berättaren som karaktärerna. Det framgår bland annat i samband med planeringen av en demonstration i syfte att rädda Skellefteälven (K: 199–206), och på flera håll när människoskapade dammar brister och älven likt ett mytologiskt väsen vräker sig fram. I *Kampen* skildras vattnets krafter som en hämndaktion, delvis fokaliserat utifrån ett mänskligt inomhusperspektiv: "Utanför fönstren kom Skellefteälven rytande som ett vidunder från istiden, med fradgande käftar och rullande ögon, högg tänderna i allt löst som stod i vägen [...] en mytisk hämnd som attackerade bakifrån utan förvarning" (K:518). Även i romanseriens sista del *Flykten* skildras älvens destruktiva framfart, men nu mindre som en hämnd mot människorna och mer som en inre frigörelse, omöjlig att hejda:

Dammen i Finnforsens kraftstation sprängdes av en knuten vattennäve som slog ett hål stort som en kyrka i betongen, allt vatten i älvmagasinet kastade sig fram genom hålet med en vrede som bar på hundra år av tvång och instängdhet. Älven var fri igen. Äntligen sitt rätta jag. (F: 530)

Genomgående råder en konflikt mellan miljöaktivisternas ekocentriska synsätt å ena sidan och många maktthavares klimatförnekande synsätt å den andra. Det manifesteras bland annat i samband med att de unga protagonisterna inför polisen motiverar att de vill genomföra en kulturfestival som en "hyllning till älven, skogen och berget" varpå polisen nedlåtande bemöter dem: "Hyllning till berget? Hylla gråsten?" (K: 256). Polismannens antropocentriska världsbild understryker för läsaren människans bristande lyhörddhet för naturens agens. Detta uppvägs dock av att platsens minnen får stort utrymme i romanserien som helhet. Jennys mamma Gaupa uttrycker explicit att "[a]llt är minnen [...], till och med växter minns. Jag slår vad om att berget här har minnen, om vi bara kunde prata med det" (H: 499). I romanseriens kontext överskrids det mänskligas förståelsehorisont i flera avseenden. En stor roll spelar den tolvsidiga stentärning som Jenny ensam kan bemästra och som utgör en minnesbank med ett komprimerat nu-och-då vari andras upplevelser ryms. Den visar sig vara en av tre stentärningar som tillsammans är oumbärliga för den som eftersträvar världsmakt. Sista gången Jenny ser sin pappa, påminner han henne om att "till och med vädret minns, längst inne i sina celler. Världen är full av rester och tankar och intryck som vandrar fram och tillbaka mellan olika platser" (H: 12). Tack vare att Jenny är utvald till "Quernetoq" kan hon bemästra tärningen och ta del av tusenåriga minnen och händelser som hennes föregångare erfarit i rollen som tärningsinnehavare. När Jenny läser den svarta tärningen kastas hon fram och tillbaka

i tid och rum, mellan jorden och planeten Olus, betraktande världen utifrån sina föregångares perspektiv.⁴

Jenny påminns återkommande om sin roll som utvald: ”Det är ingen annan som kan läsa tärningen. Utan Quernetoq skulle berättelsen om olus, om vårt ursprung, förvandlas till sägner” (K: 52). Utan tillgång till myterna skulle kopplingen förloras mellan folkslagets historia och nutid. Efter hand införlivar Jenny en ny sorts kunskap genom sin nya arts- och identitetstilhörighet. Hon tycks se sig själv som en del av mänsklig kultur och det moderna samhället och samtidigt en del av naturen och det som tidigare varit främmande. I takt med att hon lär sig hantera tärningens minnesrymder intar hon en alltmer hybrid position – en position som rör sig mellan olika medvetanden, tidsplan och kulturer. Dessa berättartekniska skiften är effektfulla i flera avseenden. För det första ställer de frågor om var det egna jaget börjar och slutar samt hur tider och platser oupplösligt hör samman, vilket exemplifierar de överskådliga nystan av sammanhang som vi alla ingår i (Morton 2010: 14) För det andra kan perspektivskiftena förstås som ut- och inzoomningar genom att berättelsens tids- och rumsskalor förskjuts till ett mer omfattande perspektiv än vad människan kan uppleva, vilket påminner om att den antropocentriska blicken på världen är begränsad (Billing 2021: 24, Brudin et al 2012: 13). Dessa skiften förstärks av att hänvisningar görs bakåt i tid, ända till antikens Platon, i det att de tolvsidiga tärningarna är utformade som så kallade platoniska kroppar, tredimensionella geometriska kroppar vars hörn alla möts av lika många sidor (H: 137f.). Berättelsens stentärningar verkar till en början representera ett slags världsbalans, där många minnen, platser och berättelser beaktas. Emellertid framgår så småningom att denna föreställning om balans är tämligen bedräglig.

Platsens minnen, i form av bergets, åskådliggörs i den dikt som den sjuuttonåriga Jenny skriver i inledningen av berättelsen. Hennes ”Suckarnas förbannelse” går i dialog med Erik Johan Stagnelius ”Suckarnas mystär”, som hon får till skoluppgift att analysera. Den egna texten blir till en kompletterande strof till denna och Stagnelius dikt visar sig sedan få stor betydelse för Jennys utveckling från att vara en trotsig tonåring till en ansvarstagande ung vuxen i en värld i kris, där relationen mellan det mänskliga och det mer-än-mänskliga ställs på sin spets. Dikten är väl förankrad i den tid och plats hon själv lever i:

---

⁴ Stentärningens funktion som minnesbank påminner om andra (fantasy-)berättelsers portaler till alternativa tidsdimensioner, exempelvis det så kallade minnessället i böckerna om Harry Potter genom vilket denne, i sin roll som utvald, kan ta del av professor Dumbledores minnen (se exv. J.K. Rowlings *Den flammande bägaren* som på svenska utkom 2001).

Suckarnas förbannelse

*Känn på berget, känn hur berget andas
Djupt ur mörkret, själva berget skälver,
Känn dess minnen darra, de som sover,
Deras suckar, söker efter mening,
Ingen mening ges dem medan världen
Seglar varv efter varv och fast förankrad
i sin sol, de tysta drömmar vidare.
Och långt där nere deras suckar stannar
Kvar för evigt i den kalla grottan. (H: 3)*

Läsaren uppmanas att känna "hur berget andas" och "skälver" och förnimma bergets minnen (H: 3). Minnena och suckarna förblir kvar i bergets kalla djup, och en bit in i berättelsen förstår läsaren att de sovande i grottan som Jenny nämner i dikten verkligen finns på riktigt, längst in i bergets grottsystem: "Deras suckar, söker efter mening" men uppfattas inte av den omgivande mänskliga världen (H: 3). Jennys dikt subjektifierar berget, betonar dess varande i egen rätt och att även denna icke-organiska materia äger en berättelse, och dessutom representerar berget i dikten en specifik plats i hennes närhet, Loberget. Båda aspekter rimmar väl med det som kan beskrivas som ekopoetiskt skrivande. (Degerman 2018: 10). Det överensstämmer även med litteraturvetaren Johanna Lindbos resonemang om "berättande materia" och de icke-organiska tingens agens. Hon framhåller vikten av att människan, för att bli varse mer-än-mänskligas berättelser, måste utveckla en "lyhördhet gentemot världen" som utgår från andra måttstockar än den antropocentriskt begränsade (Lindbo 2021: 119). Söderlunds berättargrepp kan i bästa fall synliggöra läsarens egen relation till berget, vattnet och stenarna och möjligen omförhandla den i riktning mot en mer respektfull hållning.

Jennys dikt tillskriver såväl berget som olusvarelserna en agens som sträcker sig över tid och rum enligt en skala bortom människans närsynta sätt att orientera sig i världen. Det anknyter till det Lindbo beskriver som den västerländskt skapade föreställningen om den mänskliga artens överordning: "Människans perception påverkas av ett myopiskt, närsynt, perspektiv och vår tidslinje och rytm är i relation till andra arter stundom för snabba eller långsamma för att kunna erfara mer-än-mänskliga rytmer" (Lindbo 2021: 119). Så betraktat krävs det en ökad medvetenhet om människans begränsade förmåga att förnimma andra arters och naturfenomens varande i världen, vilket vidare anknyter till det ekocentriska anslag som återfinns i såväl Jennys dikt som romanserien som helhet. Genom hennes gestaltande av naturens nyanser och den specifika platsens betydelse, anknyter dikten till naturfilosofiska influenser (Degerman 2018: 31), vilket i sin tur även kan spåras i Stagnelius dikt.

Poetiska och mytologiska intertexter

Naturen, och den kunskap den rymmer är i *Ättlingarna* tätt förbunden med den västerbottniska platsen och relaterar dessutom till ett grönländskt, samiskt och platonisk-gnosticistiskt tankegods. Som analysen vill visa utgör dessa mytologiskt poetiska inslag en betydelsebärande grundstruktur i hela berättelsen. Beträffande poesins betydelse skildras den dels som kollektiv kraft, dels som privat erfarenhet och källa till tröst. Gällande det förra, anordnas vid ett tillfälle en kulturfestival som syftar till att kombinera poesiläsande med miljöengagemang, av Jenny och hennes samiska vän Elle. Den snabbt växande kulturföreningen har av polisen fått beviljat tillstånd att framföra ”världsmusik och ekopoesi i samklang med den ursprungliga miljön och samernas traditioner. Någon skulle jojka. Det var sådant som myndigheterna helst inte krånglade med” (K: 255). Textavsnittet skildrar tämligen explicit betydelsen av att organisera sig i syfte att påverka samhället. Att läsa och skriva poesi blir till en motståndsakt i linje med miljöaktivismen: att våga stå upp för både naturen, poesin och det samiska kulturarvet i ett modernt, rationellt samhälle där detta inte har värderats särskilt högt. Här och på annat håll i romanserien skriver Söderlund fram en tydlig maktkritik (Löf Nyqvist 2023: 170, Bruhn 2020: 156, Salomonsson 2020: 190).

Vad gäller poesins betydelse på ett mer individuellt plan gestaltas det främst i skildringen av Jennys bildning och utveckling. Kanoniserade dikter av Stagnelius, Boye och Södergran integreras på ett raffinerat sätt i intrigen, och påverkar alla henne på ett genomgripande sätt. Dessa dikter, och särskilt då Stagnelius, ges i sammanhanget en ny och i viss mån mer platsbunden laddning. Hennes relation till poesin och till naturen kopplas samman. På liknande sätt som Jenny har en hypersensitiv förmåga att uppleva naturen och omvärlden, tycks hon under berättelsens gång även utveckla en förmåga – kanske tack vare just sin hypersensitivitet – att läsa och förnimma poesins inneboende kraft. Under läxarbetet med ”Suckarnas mystär” blir den till en integrerad del av henne själv. Redan vid uppläsningen i klassrummet förlorar hon sig:

Det var inte hon som läst dikten. Det var något mycket större. Dikten hade läst henne. [...] ”Det där var min tolkning. Jag har inget att tillägga. Man kan inte prata fram dikten. Man kan inte beskriva eller förklara den. Man måste uppleva den”. (H:157–162)

Exemplet visar att Jennys upplevelse av dikten rymmer en ömsesidig dialogisk rörelse, något som påminner om naturupplevelser hon tidigare erfärit. Det är ett slags ömsesidighet som anknyter till Mortons resonemang om allas vår tillhörighet i det komplexa interrelationella nätverk som naturen består av (Morton 2010: 4f). I likhet med naturen, kan poesin i bästa fall göra oss mottagliga för en mer finkornigt, nyanserad kunskap om världen som vi inte alltid kan formulera med vårt vardagliga ordförråd. Peter Degerman skriver att ”[p]oesin sätter den yttre platsen i kontakt med den inre” (2018:

21) och skapar därigenom en särskild närvaro. Detta återspeglas i *Ättlingarna* genom att gränserna är porösa mellan naturen och huvudkaraktärernas inre, tack vare deras förfinade sinnesförmågor och uppmärksamhet gentemot omgivningen.

Förutom att Jenny skriver "Suckarnas förbannelse" som ett svar på Stagnelius "Suckarnas mystär" (1821), skriver hon under berättelsens gång ytterligare två dikter. Även då gör Jenny kopplingar mellan pregnant diktrader och händelser ur sitt eget liv i den akuta makt- och klimatkris som råder. Diktraderna fungerar både stärkande och tröstande. I den andra romandelen, *Kampen*, inspireras hon av Karin Boyes "Elementarandar" (1924) vilket resulterar i "Quernetoqs dikt" (K: 94ff). Dikten är skriven i vi-form och beskriver hur elementarandarna vänder sig till människorna, "jordbarnen". Medan elementarandar är benämningen på de naturandar som i gammal folktro ansågs ta formen av de fyra elementen, jord, vind, luft och vatten, förekommer de i *Ättlingarna* som det mytiska, underjordiska folkslaget med många benämningar såsom älvor, nunam, gadniha, mylingar, Saivofolket och ähpår (K: 214). Dessa spöklika väsen följer i skuggorna av Jenny och hennes närmaste utan att avslöja sitt egentliga syfte, vilket ibland väcker obehag: "Jenny tänkte på den där dikten hon läst. Det var något med den som skrämde henne. *Vi är lögn och lek*, trodde hon att det stått, *rolös ropande lek med tårar*. Elementarandar?" (K: 189).

I trilogins sista del, *Flykten*, introduceras även Edith Södergrans "Triumf att finnas till" (1918). Den läsare som är bekant med denna, eller som väljer att undersöka den parallellt, kan bli varse kopplingar som synliggör ännu fler meningsskikt i *Ättlingarna*. Exempelvis kan de bevingade orden "Tid förvandlerska! Tid förstörerska!" ges nya innebörder i romanseriens kontext. Diktens dubbelhet av dels ett livsbejakande trots mot ödet, dels en insikt om livets lidande och förgänglighet, kan med fördel läsas mot bakgrund av romanseriens omvälvande sista kapitel. I likhet med hur Jenny i sitt skrivande inspirerats av Stagnelius och Boye i de tidigare romandelarna, upprättas även i *Flykten* en dialog mellan Jennys egenskrivna dikt och Södergrans, vilket tillför en poetisk och mytologisk laddning till berättelsens oväntade slut.

Med utgångspunkt i de tre dikterna finns många upptäckter att göra som kan vidga förståelsen för Söderlunds mångbottnade romanbygge, men i det följande riktas uppmärksamheten mot den av de tre dikterna som ges mest utrymme i romanserien – "Suckarnas mystär". Stagnelius lärodikt tillhör de mest centrala i svensk lyrik, och rymmer referenser till såväl Platon, Hegels dialektiska logik, Schellings naturfilosofi och gnosticistisk mytologi (Lindqvist 1987: 77). Den visar sig vara förbunden med Söderlunds textvärld på ett mångskiktat sätt, bland annat via de platonska referenserna. Vid ett tillfälle beskriver farfadern Galdir för sina barnbarn den platonska idévärlden och liknar den vid Jennys svarta tärning som omfattar all tid. I Platons filosofi, berättar han, utgör de platonska kropparna "själva etern, världsrymden" (H: 138). Söderlunds användning av *Achamot* och *Demiurgen* är andra exempel

på intertextuell koppling till Platon och Stagnelius. I trilogin bärs namnet Achamot, eller *Akka*, av den makttörstande olusledaren medan det i ”Suckarnas mystär” lyder:

[...] Skilda åt i himlen,
en och samma äro dessa lagar
i de land som Achamot befaller,
och som evig dubbelhet och enhet
fram i suckarnas mystär de träda [...]

”Achamot” är ett mytologiskt omgärdat namn som bland annat beskrivits som ett kvinnligt ljusväsen som skapar kaos för att därur utforma en ny, egen värld (Olsson 2013: 10). Akka förekommer även i den samiska mytologin men då som vishetens och skönhetens gudinna, och på samiska betecknar ofta akka helt enkelt ”en gammal kvinna”. Namnets mångtydiga aspekter är också något som skrivs fram i romanserien (H: 463ff.). Enligt mytologin är Achamot dessutom mor till demiurgen, världsskaparen, vilken omnämns både i Stagnelius dikt och i Söderlunds berättelse. I den senare återkommer farfadern Galdir flera gånger till filosofen Platons beskrivning av demiurgen som den som skapat världen utifrån matematiska siffror och geometri (H: 51, 137). Farfaderns ord ges särskild betydelse i slutet då det framkommer hur och varför stentärningarna, i form av platonska kroppar, i själva verket har uppkommit. Genomgående i *Ättlingarna* spelar just ”demiurgens barn” en gäckande roll som det hyperintelligenta, mytiska folkslag som visar sig ge namn åt hela romanserien (F: 511).

Stagnelius dikt inleds med ”Suckar, suckar äro elementet, i vars sköte Demiurgen andas” och är en av de rader som Jenny särskilt fäster sig vid. När hon erinrar sig diktens inledning kopplar hon samman minnen med suckar (H: 499f.). Liksom sucken som motiv hos Stagnelius har tolkats innehålla en dubbelhet (Olsson 2013: 11), blir den även för Jenny något mångtydigt, undanglidande. Sucken hos Stagnelius är enligt Anders Olsson det element som världen är uppbyggd av, och den kommunicerar en känsla av förlust och maktlöshet. Så till vida är sucken, i likhet med naturen som fenomen, meningsskapande bortom språket. ”Suckarnas mystär” handlar om just maktlöshetens poetik (Olsson 2013: 99). Mot bakgrund av den klimatkris som skildras i romanserien, och som i annan tappning existerar även i läsarens egen värld, är sucken som ett uttryck för förlust och maktlöshet lätt att relatera till. Det suckande diktjaget hos Stagnelius kan tolkas som ”antingen människan som sörjer sitt paradisiska Eden eller den fjättrade naturen själv, men oavsett är det endast genom ett lyhört lyssnande som människan (”Hör o mänska!”) kan ”befria sig och naturen ur den världsliga fångenskapen” (Olsson: 106, 127). På ett liknande sätt tycks lyssnandets betydelse central även hos Söderlund. I romanseriens kontext understryks ytterligare vikten av lyssnandet och lyhörddheten som metod (Degerman 2018: 276) för att naturens mer-än-mänskliga aktörer, såsom den tidigare nämnda Skellefteälven, ska

kunna frigöras från den världsliga, låt oss säga antropocentriska, fångenskapen.

Makten att begära och tvånget att försaka

När "Suckarnas mystär" med sin symboltyngda innebörd möter den unga Jenny vill hon först bara *uppleva* den, utan förklarande ord. Senare finner sig viljan att *förstå* dikten, och med ett utforskande sinnelag återvänder hon till den många gånger (H: 155, 360, 376). Två fraser som upptar Jennys tankar är de välkända "makten att begära" och "tvånget att försaka". De förekommer vid två tillfällen i Stagnelius dikt (min kursivering):

Tvenne lagar styra mänskolivet
tvenne krafter välva allt, som födes
under månens vanskelige skiva.
Hör, o mänska! *Makten att begära*
är den första. *Tvånget att försaka*
är den andra. Skilda åt i himlen,
en och samma äro dessa lagar
i de land som Achamot befaller,
och som evig dubbelhet och enhet
fram i suckarnas mystär de träda
[---]
Mänska, vill du livets vishet lära,
o, så hör mig! Tvenne lagar styra
detta liv. *Förmågan att begära*
är den första. *Tvånget att försaka*
är den andra. Adla du till frihet
detta tvång, och helgad och försonad,
över stoftets kretsande planeter
skall du ingå genom årens portar

De båda versraderna kan väcka många tankar hos en ung läsare som Jenny, och i förlängningen hos unga läsare av *Åttlingarna*, som försöker navigera i en vuxenvärld fylld av motstridigheter. Spänningsförhållandet mellan de båda lagarna "makten att begära" å ena sidan och "tvånget att försaka" å den andra, känns igen som en konflikt inom oss själva. Det berör människans ambivalens i konflikten mellan begär och förlust och i ett naturfilosofiskt ljus ger den också uttryck för att människa och natur är oupplösligt sammanbundna och ingår i samma helhet. Med vår tids terminologi skulle diktens hållning kunna beskrivas som ekocentrisk. Om fokus däremot omriktas från tiden för diktens tillkomst med dess barlast av mysticism och religiös dualism (Olsson: 2013) och i riktning mot romanseriens dystopiska skildring av ett överhängande klimathot, kan friare tolkningar göras av de två människolagarna.

Att fränkoppla dikten sin ursprungskontext och därmed bortse från den möjliga författarintentionen, kan öppna upp nya tolkningsvyer för

nutidsläsaren (Clark 2015: 22)⁵. Så betraktat kan ”makten att begära”, det Stagnelius kallar människolivets första lag, liknas vid det modernitetens nav kring vilket all världens maktordningar cirkulerar och som förutsätter att människans begär och konsumtionshunger bejakas. Det är något även Jenny bevittnat. Den andra lagen, ”tvånget att försaka”, är den förstas motsats och jämvikt och eftersträvar en balans. De båda versraderna kan förstås som centrala för hela romanseriens tematik om klimatfrågan och människans vägval. Enligt ett sådant ekokritiskt synsätt kan människan, oavsett tid och plats, inte fortsätta att hämningslöst stilla sitt begär utan behöver underordna sig lagen att försaka, till förmån för andra och för något större än sig själv – nämligen naturen och planetens överlevnad. Överfört till romanseriens kontext har maktens begär tagit överhanden på bekostnad av jordens mående. Att de mer-än-mänskliga folkslagen i *Ättlingarna* slutligen lämnar jorden som följd av att ett kollapsat ekosystem, fungerar som en utzoomning som åskådliggör vikten av just försakelse, innan det är för sent (F: 500ff). Denna tolkning kan ses som ett exempel på ”kreativ anakronism” av det slag Timothy Clark beskrivit i en ekokritisk diskurs. Enligt det synsättet kan en viss företeelse, såsom jordens utsatthet i textexemplet ovan, synliggöras först då den betraktas utifrån en alternativ och mer omfattande tids- och rumsskala (Clark 2015: 22). Vidare rymmer Stagnelius dikt ett frö av hopp som kan kopplas till romanseriens miljöaktivistiska inslag. I diktens avslutande strof följs ”tvånget att försaka” av uppmaningen: ”Adla du till frihet/ detta tvång, och helgad och försonad/ över stoftets kretsande planeter/ skall du ingå genom ärans portar”. Förmågan att försaka, det vill säga att kunna avstå sitt maktbegär, innebär en frihetskänsla som i slutänden leder till inre frid och harmoni. I linje med romanseriens återkommande antikapitalistiska budskap kan Stagnelius dikt tolkas som en uppmaning att odla förmågan att försaka sitt habegär och inte underkasta sig samhällets status- och konsumtionsideal som i stort innebär en exploatering av jordens resurser. I *Ättlingarna* kan Jennys tre diktdialoger med Stagnelius, Boye respektive Södergran, med alla intertextuella förbindelser, förstås som ett slags noder som sammanbinder världar, inom och bortom texten; dels världen där dikten har sitt ursprung, dels den värld som framskrivs i trilogin samt den värld som i sin tur är läsarens egen. I Stagnelius fall förenas och sammanlänkas olika tider och platser och förståelser om levande arter, och pekar även mot försakelsen som kraft – en samhällelig förändringskraft om den också ses som en handling av solidaritet gentemot annat och andra i vår omvärld, människor såväl som andra varelser och ting som förtjänar en självklar respekt.

---

⁵ Timothy Clark framhåller, i likhet med andra, att en texts innebörd aldrig fullt ut kan fastställas eftersom meningsproduktionen ständigt omförhandlas av nya läsare i nya sammanhang. Han diskuterar detta utifrån begreppet kreativ anakronism ur ett ekokritiskt perspektiv i sin *Ecocriticism on the edge: The Anthropocene as a Threshold Concept*. London et al.: Bloomsbury. 2015, s. 22f.

Tack vare de poetiska mångtydigheterna, som belyses av ovanstående analys exempel, skapas i berättelsen flera verklighetslager intill varandra. Ett sätt att beskriva hur en berättelse kan frammana detta slags "dubbelvara av världar", är enligt Johanna Lindbo "att uppmärksamma hur det metaforiska och sirligt poetiska språket luckrar upp gränser för vad som uppfattas som verkligt och inte verkligt" (Lindbo 2023: 132). I romanserien existerar sådana samtidiga världar bredvid varandra. Förutom de poetiska mångtydigheterna, skapar de mytologiska en liknande effekt. Den människovärld som skrivs fram är bara en av flera världsordningar. En annan är myterna om olus och deras vistelse på jorden som sammanvävs med grönländska och samiska myter. En tredje är mytologin om nunam, vilken förblir en gåta för såväl karaktärerna som läsarna ända fram till slutet. Dessutom tar alternativa, virtuella världar plats i berättelsen på ett betydelsebärande sätt vilket också skapar ett mytologiskt stoff till karaktärernas verklighetsförståelse. En sådan virtuell parallellvärld är det världsmästerskap i "Watergames" som David medverkar i online, vilket visar sig utnyttjas till att simulera krigssituationer. En annan virtuell värld med avgörande betydelse är den Jenny navigerar i med hjälp av stentärningen och som är helt uppbyggd på folkslaget olus myter. Genom sina föregångares perspektiv kan Jenny uppleva och minnas det de genomlevt. Med detta illustreras en porositet mellan olika förståelser av världen, något som potentiellt kan främja även läsaren att utforska nya, och mindre antropocentriskt präglade, möjliga världar.

Den antropocentriska blickens begränsning

Ekokritikens möjligheter att belysa gemensamma nämnare mellan det poetiska och ekologiska, skriver Håkan Sandgren, ligger bland annat i miljöskildringarna. De kan förstås som passager där det mimetiska och ekologiska förenas. Det är möjligt att "i dessa [...] utan att för den skull begränsa deras metaforiska potential, studera hur det poetiska och ekologiska medvetandet samverkar och i bästa fall får oss att se livet på jorden med nya ögon" (Sandgren 2002: 14f.). Ekokritiken, och inte minst dess ekopoetiska förgrening, utmanar den antropocentriska blickens tolkningsföreträde och betonar i stället en vidgad blick på, och förståelse av, den omgivande miljön. I Söderlunds romanserie intar människan i flera avseenden en underordnad position i relation till andra varelser, medan naturen i form av bergen, älven och mer-än-mänskliga varelser i stället ställs i förgrunden. Som analys-exemplen visat tillskrivs det mer-än-mänskliga en subjektivitet genom sättet på vilket det skildras: dels i direkta beskrivningar och dialoger, dels i gestaltningen av hur olus upplever sin omvärld med sina sinnen.

Förutom oluskaraktärernas knivskarpa blick och hörsel, återges deras förnimmelser av doft som något primärt. När olus fokaliseras i berättelsen är det oftast utifrån denna välutvecklade sinnesförmåga som de orienterar sig (K: 32). Exempelvis kännetecknas människan av att hon "luktar potatis, och ibland lök" (K: 528, F: 425), medan det mytiska folkslaget nunam luktar starkt

av äpple (K: 188, F: 350). När Wilma hinner varsla om att vattenkraftsdammen har brustit och därmed räddar sina klasskamrater från en katastrof, sker också det tack vare hennes skarpa sinnen: ”En svag bris bar med sig doften av färsk gyttja, blöt betong. Hon hörde det avlägsna ljudet av forsande vatten” (K: 508). Dofterna existerar dessutom i stentärningens minnesbank: ”[Jenny] kände lukten av deras svett, lukten av fuktig vadmal” (K: 467). I sökandet efter svar på varför Jennys far försvunnit, förenas dofter med minnen, och de individer hon där upplever händelserna genom, blir lika levande som om de existerade i verkligheten. Just doftminnet spelar dessutom en central roll för hela berättelsens upplösning. Det är nämligen nunams doftspår av äpple, eller snarare avsaknaden av den, som slutligen får Jenny att inse vilken avgörande roll nunam haft i maktspelet mellan folkslagen (F: 502ff, 506–511).

Berättargreppet utmanar det antropocentriska perspektivet då det är främst genom att visuellt kartlägga platser och individer omkring sig som människan navigerar i mötet med andra, medan doft- och smaksinne är mer utvecklat hos många andra djurarter. Människans nedärvda doftminne har haft stor betydelse rent evolutionärt, skriver Söderlund i sin essäbok *Härlig är jorden*, men nedvärderats i och med modernitetens intåg. Det befäster vidare den antropocentriska föreställningen om att människan är separerad från naturen i övrigt, vilket medför konsekvenser enligt Söderlund: ”Att förlora luktsinnet är att förlora djuret i sig” (Söderlund 2023: 299).

I *Ättlingarna* framhålls ”det djuriska” hos karaktärerna odelat som en tillgång. Vid några tillfällen upplever David, på gränsen mellan dröm och verklighet, hur hela hans familj antar djurgestalter som understryker deras personlighet (K: 40f., 330). Farfadern förklarar det med ”att man bär med sig sitt sanna jag överallt” (K: 265, 329f, 475). och detta kan jämföras med vad som i fornnordisk mytologi har betecknats *fylgia* – skyddsväsen i djurskepnad som är tätt förbundna med människan. Djuren och naturen ställs i berättelsen mot människans begär att exploatera desamma för egna syften. Men Söderlund stannar inte vid att problematisera människans maktbegär utan i berättelsen höjs blicken genom att även många ur de övriga folkslagen porträtteras som maktgiriga. Det faktum att dessa härrör från andra galaxer, och att Jenny via tärningens virvlande minnen besöker dessa rymder, synliggör människans och planeten jordens litenhet för läsaren. Detta slags utzoomning förstärks dessutom av att de utomjordiska folkslagen behärskar avancerad teknik som långt övergår människans förståelsehorisont. Det ryms här en tydlig civilisationskritik i skildringen av hur den avancerade tekniken tillämpas på bekostnad av mjukare värden. Att stentärningarna har skapats i syfte att manipulera till underordning och lydnad, kan läsas mot bakgrund av den diskurs i läsarens egen samtid som rör konsekvenserna av en oreflekterat fortsatt AI-teknikutveckling. Till detta kan läggas debatten om källkritik, hur spridningen av desinformation på sociala medier påverkar vårt samhälle och bidrar till att skapa parallella (föreställnings-)världar bland individer som i

fysisk mening delar samma verklighet. Det för tankarna till den antropocentriska närsynhet Lindbo beskrivit (2021: 119) men här handlar det rentav om en individualistiskt präglad sådan.

Romanseriens sista exempel på vidgande av perspektiv är kanske det mest svindlande. När de utomjordiska folkslagen lämnat den döende planeten jorden i rymdskeppet uppdagas det att människor och olus har manipulerats till underordning och lydnad med hjälp av de programmerade tärningarnas konstruerade myter om de båda folkslagens historiska kulturarv (F: 510ff). Genom denna slutliga utzoomning i berättelsen framstår båda arterna, människa och olus, som ytterst oansenliga. I och med det oväntade perspektivskiftet blir läsaren varse en alternativ världsbild som omkullkastar den förgivettagna världsbilden. Vid det här laget tycks Jenny slutligen förlika sig med att hon inte fullt ut kan förstå alltings komplexitet och samband:

Det fanns ett sammanhang som spände sig långt utanför jordklotet, bortom Olus, den svarta planeten, solsystemet och galaxen, utanför deras historia och begränsade fattningsförmåga. På något sätt var nunam en del av det, och myterna, gudasagorna, poeterna, skalderna, all konst och religion och till och med vetenskap försökte förklara det. (F: 491)

Berättelsens slutackord knyter an till Mortons syn på världen som ett ouplösligt virrvarr av interrelationer mellan levande arter såväl som icke-organiska entiteter (Morton 2010: 8). Utzoomningen överskrider den antropocentriska tolkningsskalan på ett sätt som överensstämmer med idén om att det ekologiska tänkandet förutsätter förmågan att kunna se sig själv, och hela jorden, med en utanförblick. Det är först genom en sådan främmandegöring av det förgivettagna som frågor om människans etiska och politiska ansvar tydligt kan framträda (Morton 2010: 14, 24f.).

Det poetiska tilltalet. Avslutande didaktiska reflektioner

I *Ättlingarna* placeras inte människan i centrum för allt levande. Flera arters historia berättas parallellt. Den mänskliga världsbilden sammanlänkas med andra varelsers, inte minst olus. Som analysen har visat tillskrivs naturen, liksom det mer-än-mänskliga överhuvudtaget, en subjektivitet i enlighet med vad som kännetecknar en ekocentrisk hållning, och texten använder en kombination av stilgrepp i gestaltandet av detta. Perspektivskiften i form av ovan nämnda utzoomningar är ett exempel, men det mest genomgripande stilgreppet är den fintrådiga väven av poetiska och mytologiska intertexter som skapar en ekopoetisk komposition som även sträcker sig utanför texten.

Den poetiska strukturen återfinns på flera textplan. För det första återfinns det på nivån för den språkliga framställningen då Söderlunds språk, vid sidan av de snabbflödande dialogerna, emellanåt också laddas med ett poetiskt bildspråk. För det andra är poesin ett spår som löper genom alla tre romandelar sammanflätat med den ekokritiska tematiken. På innehållsplanet beskrivs exempelvis hur de unga vid kulturfestivalen högläser sin egenskrivna

ekopoesi, men framför allt skildras hur Jenny påverkas på djupet av de tre dikterna av Stagnelius, Boye och Södergran samt hur hon går i dialog med dem genom att själv skriva. För det tredje diskuteras på en metanivå poesins plats i människors liv och samhälle, och dess etiska och didaktiska tilltal.

En intressant didaktisk aspekt är inte minst det sätt på vilket författaren Söderlund låter genrerna prosa och poesi samverka. I ungdomsromanens form tar dystopiska och fantasyinslag plats liksom de så kallat höglitterära poeternas dikter. Men i *Ättingarna* ställs de olika texttyperna inte hierarkiskt mot varandra utan snarare bredvid, överlappande och intrasslade i varandra på ett sätt som rimmar med den ekologiska tankegången Morton talar om (Morton 2010:8). Eftersom romanserien parallellt innehåller en spännande intrig och samtidigt erbjuder en mängd intertexter att bekanta sig med för den som vill, kan den läsas av elever som har kommit olika långt i sin läsutveckling. Inte desto mindre uppmuntras samtliga läsare att omfamna de poetiska inslagen.

Romanserien belyser vilken avgörande betydelse som poesin, liksom konsten i stort, kan ha i (unga) individers liv, och värdet av att finna stöd och kraft i litteraturen, inte minst i en tid av stora förändringar. Förutom att dikterna med sin existentiella tematik fungerar stärkande för Jenny, kan en tröst finnas i insikten att även Stagnelius och Södergrans dikter är svårtydbara och saknar en slutgiltig tolkning. Jennys sökande efter dikternas mening blir till en metafor för sökandet efter svar i bredare bemärkelse. Det rimmar med vad Pär Yngve Andersson skriver angående det poetiska språkets expanderande funktion och bejakandet av nya associationer och bilder i gestaltandet av en komplex verklighet (Andersson 2003: 317).

Ättingarna understryker även poesins plats i litteraturundervisningen. I skildringen av huvudkaraktären Jennys skoluppgift om Stagnelius får läsaren ta del av själva skrivprocessen: "[Hon] fortsätter på dikten hon börjat skriva. Vill fånga samma känsla som Stagnelius, vackert och mjukt och vemodigt. Något om minnena" (H: 492, se även F: 133, 485). Söderlunds skildring av Jennys diktdialoger tycks vilja uppmåna unga läsare att själva söka information om de direkta såväl som indirekta intertexterna och uppmuntra till dialog med århundraden av filosofi och litteraturen – i likhet med vad som är fallet med romanseriens huvudkaraktärer. Dessutom manas läsaren att varsebli sambanden mellan poesi och natur, samt att de båda har gemensamt att de kan förmå oss att nå en bit bortom vår vardagliga förståelse av världen – om vi är lyhörda för vad som kommuniceras bortom det mest uppenbara. Vid ett tillfälle i *Kampen* påminner Wilma sin syster Jenny om att det är naturen och skogen som är den verkliga värld som på riktigt aktiverar ens sinnen. Hon uttrycker skepsis mot den alltför teknikstyrda världen omkring dem och frågar sig vems värld, och vems myter och minnen, som ges företräde. Att själv minnas är, enligt Wilma, att vända blicken inåt och söka bland "bilder, ljud och lukter" och att föra ett samtal med sig själv (K: 179). Att på det sättet zooma in och lyhört "läsa" platsen med sina sinnen bär

likheter med det slags lyhördhet som kännetecknar den ekopoetiska läsarten. En lyhörd läsning kan frilägga textens fina väv av betydelser och förstärka läsoplevelsen, förutsatt att läsaren är mottaglig för nyanserna. Lyhördheten innebär en respekt och öppenhet i mötet med det mer-än-mänskliga som gör oss mottagliga även för det oförutsägbara. Via sådana omvägar når vi insikter, skriver Degerman. Det "[h]andlar inte om att förstå varandra utan något mer basalt: ett tillsammans-varande." (Degerman 2018: 276).

Jennys diktdialoger under berättelsens gång är något som kan diskuteras ur ett didaktiskt perspektiv genom att överföras till verklighetens klassrum. Att låta elever själva skriva dikter i relation till den poesi som studeras, och därigenom föra ett samtal med författare från andra tidsepoker, kan i bästa fall medföra att den unga läsaren ser sig själv och sin samtid i ett större historiskt perspektiv. Det ryms ett hopp i att det läsande och skrivande subjektet inte står utanför världen utan utgör en del av den. Att själv sätta ord på sina tankar om sin egen och jordens framtid är ett sätt att delta i en större dialog med det förflutna, nuet och framtiden. Eftersom den unga läsaren utgör en del av framtiden, är hen också med om att utforma densamma (Ahlberg 2021: 86). *Ättingarna* betonar så till vida de ungas handlingskraft i tider av akut kris, i form av klimathot såväl som maktkonflikter. Som Degerman påpekat är ekopoesins didaktiska och emancipatoriska potential inte av det direkt upplysande, informerande slaget. Den ligger på ett annat plan. Den estetiska kunskapen är snarare "ett slags uträkning av det sinnliga till att omfatta kroppen som kunskap om världen som ett lapptäcke av platser och en myriad av kroppar" (Degerman 2018: 286). Enligt min tolkning uppmanar *Ättingarna* de unga läsarna att se och värna denna mångfald av liv, att påminna sig om att det med Edith Södergrans ord är en "triumf att finnas till" i samexistens med alla dessa liv och ting omkring sig, och att – i samklang med det – via poesin och naturen söka uppleva världen med alla sina sinnen.

Litteraturförteckning

- Ahlberg, Sofia (2021), *Teaching Literature in Times of Crisis*. Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge.
- Andersson, Pär-Yngve (2003), "Lyrisk roman – en omöjlig genre?", i *Genrer och genreproblem. Teoretiska och historiska problem*, Beata Agrell & Ingela Nilsson (red.), Göteborg: Daidalos. s. 315–328.
- Billing, Björn (2022), "Att zooma ut till antropocen", i *Ekokritiska metoder*. Lund: Studentlitteratur. s. 23–52.
- Brudin Borg, Camilla et al. (2022), "Introduktion", i *Ekokritiska metoder*. Lund: Studentlitteratur. s. 7–22.
- Bruhn, Jørgen (2020), "Intermedial økokritik. Repræsentationer af økokrisen i forskellige medier", i *Samlaren*, vol. 141, s. 137–164.
- Clark, Timothy (2015), *Ecocriticism on the edge: The Anthropocene as a Threshold Concept*, London et al.: Bloomsbury. 2015.
- Degerman, Peter (2018), *Tala för det gröna i lövet. Ekopoesi som estetik och aktivism*. Lund: Ellerströms.

- Goodbody, Axel & Johns-Putra, Adeline (2019), "Introduction", *Cli-Fi. A Companion*, Axel Goodbody & Adeline Johns-Putra (red.), Oxford: Peter Lang.
- Lee Lewis, Corey (2012), "Greening Literature", i *Greening the Academy: Ecopedagogy Through the Liberal Arts*, Fassbinder, S. D., Nocella II, A. J. & Kahn, R. (red.). Rotterdam: Sense Publishers. s. 175–184.
- Lindbo, Johanna (2021), "Ekonnarratologi och metaforanalys", i *Ekokritiska metoder*. Lund: Studentlitteratur. s. 117–136.
- Lindqvist, Sigvard (1987), "Miscellanea. Suckarnes mystär och Essay on Man", i *Sammlaren*, årgång 108, s. 77–78.
- Lundholm, Cecilia (2019), "Where to Look and What to Do? Blank and Bright Spots in Research on Environmental and Climate Change Education", i *Environmental Education Research*, volym 25:10, s. 1427–1437. DOI: <https://doi.org/10.1080/13504622.2019.1700066>
- Löf Nyqvist, Malin (2023), *Hundraårsflöden. Översvämningskildringar i svensk samtidsprosa*, Umeå: Umeå University Press.
- Löwe, Corina & Nilsson Skåve, Åsa (2020), "Inledning", i *Didaktiska perspektiv på hållbarhetsteman i barn- och ungdomslitteratur*, Corina Löwe & Åsa Nilsson Skåve (red.), Stockholm: Natur & Kultur.
- Morton, Timothy (2010), *The Ecological Thought*. Cambridge Mass: Harvard University Press.
- Olsson, Anders (2013), *Vad är en suck? En essä om Erik Johan Stagnelius*. Stockholm: Bonnier.
- Salomonsson, Anna (2020), "Vatten på liv och död", i *Didaktiska perspektiv på hållbarhetsteman i barn- och ungdomslitteratur*, Corina Löwe & Åsa Nilsson Skåve (red). Stockholm: Natur & Kultur.
- Sandgren, Håkan (2002), "Lyssna till jordens sång. Ekokritiska och ekofeministiska perspektiv i den litteraturteoretiska diskussionen", *Tidskrift för litteraturvetenskap*, Volym 31:2, s. 3–17.
- Söderlund, Mats (2018), *Hotet*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Söderlund, Mats (2018), *Kampen*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Söderlund, Mats (2020), *Flykten*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Söderlund, Mats (2022), *Härlig är jorden. Om fjället, vädret och allt som ännu inte gått förlorat*. Stockholm: Weyler.
- Sörlin, Sverker (2017), *Antropocen. En essä om människans tidsålder*. Stockholm: Weyler.